Međunarodni monetarni fond i globalna ekonomska kriza

Kovačević, Nataša

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:153565

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

NATAŠA KOVAČEVIĆ

MEĐUNARODNI MONETARNI FOND I GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA

Završni rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

NATAŠA KOVAČEVIĆ

MEĐUNARODNI MONETARNI FOND I GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA

Završni rad

JMBAG:0303014053 (broj indeksa:1038-E), redovni student

Studijski smjer: Poslovna informatika

Predmet: Međunarodna ekonomija

Mentor: prof.dr.sc. Ines Kersan- Škabić

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Nataša Kovačević, kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 29.06. 2015. Student: _____

Nataša Kovačević

Sadržaj

1. UVOD 1

2. GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA 3
2.1. Nastanak 3
2.2. Uzroci i tijek globalne ekonomske krize 4
2.3. Posljedice globalne ekonomske krize 6
2.4. Gospodarska kretanja u tijeku i nakon globalne ekonomske krize 7
2.4.1. Svjetsko gospodarstvo 7
2.4.2. Gospodarstvo Europske Unije 10
2.4.3. PIIGS zemlje 12
2.4.4. Gospodarstvo Republike Hrvatske 14
3. PROGRAMI MMF-a U GLOBALNOJ EKONOMSKOJ KRIZI 17
3.1. Postojeći programi kreditiranja MMF-a 18
3.2. Nove kreditne linije MMF-a 22
3.3. Konkretni primjeri pomoći u krizi 23
3.4. MMF i europske zemlje 26
4. ZAKLJUČAK 29
LITERATURA 31
POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFOVA 33
Sažetak 34
Summary 35

1. UVOD

Predmet istraživanja ovog završnog rada je globalna ekonomska kriza koja je počela u Sjedinjenim Američkim Državama 2008. godine, te se nakon toga rapidno proširila cijelim svijetom. Tako možemo vidjeti da svjetska ekonomija prolazi kroz najtežu financijsku krizu u posljednjih 80 godina. Kriza je najprije zahvatila znatan segment američkoga financijskog sustava – kreditiranje nekretnina, a postupno se širila na bankarski sustav, osiguranje, fondove, burze. Kriza se počela reflektirati i na realni sektor. Stopa rasta svjetskog BDP-a ozbiljno se usporava, padaju cijene nekretnina, neki industrijski sektori počinju trpjeti velike gubitke.

Svjetska gospodarstva, najpogođenija krizom, bila su prisiljena obratiti se MMF-u i koristiti MMF-ova kreditna sredstva ne bi li što brže i efikasnije prebrodili svjetsku gospodarsku krizu.

Na izmaku krize, čime je dostigla i Veliku depresiju iz 30-ih godina prošloga stoljeća, analiziramo koliku je pustoš iza sebe ostavila, s posebnim naglaskom na Europu. Promatrajući dva glavna indikatora – bruto društveni proizvod i broj nezaposlenih i uspoređujući ga sa pretkrizom 2008. godinom, razvidno je da je europska financijsko-gospodarska kriza prerasla u društvenu krizu.

Svrha ovog završnog rada je da ukaže na razmjere krize i kakav je utjecaj imala na gospodarstvo i život ljudi. Naglasak je na ulozi politika i pomoći MMF-a najpogođenijim zemljama.

Prva cjelina se bavi nastankom krize, nakon toga slijede uzroci koji su bili presudni za nastanak tako globalno, efikasne katastrofe. Nadalje, opisan je tijek krize i na kraju, posljedice koje je ostavila iza sebe i koje se dan danas osjećaju.

U drugoj cjelini govori se o Međunarodnom Monetarnom Fondu, njegovoj važnosti i programima koje je ponudio za vrijeme krize. MMF se zasniva na potrebi osiguranja stabilnosti međunarodnog monetarnog sustava, sustava tečajeva i međunarodnog plaćanja. On financijski pomaže zemlje članice i privremeno im stavlja na raspolaganje određena financijska sredstva, kako bi mogle uravnotežiti svoje platne bilance i izbjeći monetarne probleme kada u njima ostvare devizni ili drugi monetarni manjak.

Prije zaključka rada, autor rada definira i dijeli vrste kreditne pomoći od strane MMF-a sa svojim karakteristikama, pogodnostima i naravno uvjetima aplikacije za kredit. Zadnje poglavlje treće cjeline daje uvid u konkretne primjere uporabe MMF-ovih kredita od strane manjih svjetskih gospodarstava, ali i jedne od najvećih svjetskih gospodarskih sila. Posebno je dat osvrt na primjere pomoći tijekom globalne ekonomske krize.

Podaci koji su bili korišteni u radu dolaze iz sekundarnih izvora i njihova analiza i obrada rezultat su autorovog viđenja cjelokupne situacije.

Metode istraživanja koje su korištene u izradi rada jesu metoda deskripcije, analize, usporedbe i desk istraživanje.

2. GLOBALNA EKONOMSKA KRIZA

2.1. Nastanak

Čovječanstvo je uvijek proživljavalo krize, bile one vjerske, moralne, političke ili gospodarske. Postojeća financijska kriza nije prva u povijesti, nego je prva uistinu globalna kriza koja polako prerasta i u gospodarsku krizu.

Pojam financijske krize možemo objasniti kao poremećaj na financijskim tržištima koje karakterizira oštar pad cijena imovine i neuspjesi mnogih financijskih i nefinancijskih tvrtki. Financijske krize su veliki poremećaji u međunarodnim plaćanjima neke zemlje ili čitavog međunarodnog financijskog sustava.

U ljudskoj su povijesti tako velike krize nastajale zbog nestanka resursa, nestanka energije, prirodnih katastrofa ili zbog velikih nejednakosti u društvu. No, ova se kriza nije morala dogoditi. Ona je proizišla iz sustava koji proizvodi dugoročno neodržive nejednakosti u društvu, a samim time i sprečava dugoročno održiv, stabilan rast gospodarstva.

Ta je kriza dakle potekla iz SAD-a, a zahvaljujući internetu, osiguravajućim društvima, investicijskim fondovima i bankama doslovce je postala planetarnom. Uvelike nalikuje na krizu iz 1929. godine, ali je mnogo veće amplitude.

Sve je počelo gospodarskom liberalizacijom koja nije dobila potrebnu demokratsku protutežu, pa je diljem svijeta došlo do povećanja udjela dobiti u nacionalnom dohotku. Krajem 2008. godine propast američke financijske investicijske banke Lehman Brothers paralizirala je globalni financijski sustav, te se ubrzo prelila u globalnu ekonomsku krizu. Pojavila se na „subprime“ tržištu ili tržištu drugorazrednih hipoteka. Kamatne stope na tom tržištu bile su promjenjive i rizičnije, pa su se upravo radi toga izdavali drugorazredni ili „subprime“ krediti bez konkretnih jamstava o otplati.

Kriza je počela pucanjem ″mjehura″ koji se stvorio na tržištu nekretnina SAD-a. Najprije je zahvatila znatan segment američkog financijskog sustava – kreditiranje nekretnina, a postupno se širila na bankarski sustav, osiguranje, fondove, burze. U mnogim zemljama kriza je zahvatila i tržište nekretnina, no do toga je došlo kao posljedica dugog perioda svjetske financijske nestabilnosti, neravnoteže trgovine i nekih regionalnih i/ili lokalnih kriza.

Globalna financijska kriza posljedica je špekulacija i nesavjesnog ponašanja na financijskom tržištu, jer su kreditori trebali znati da izdaju kredite za koje se pretpostavljalo da se neće uredno otplaćivati.

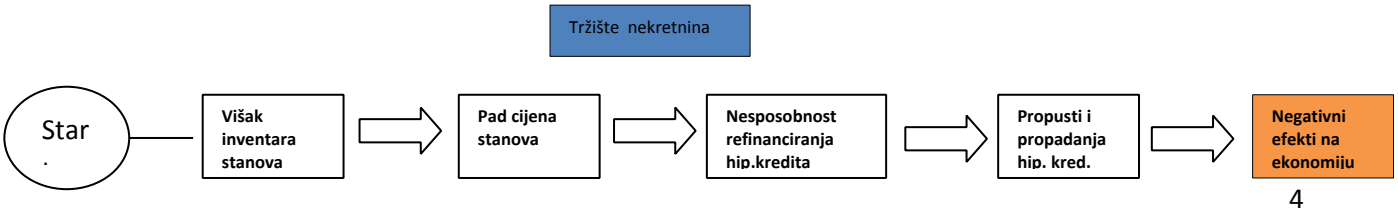
2.2. Uzroci i tijek globalne ekonomske krize

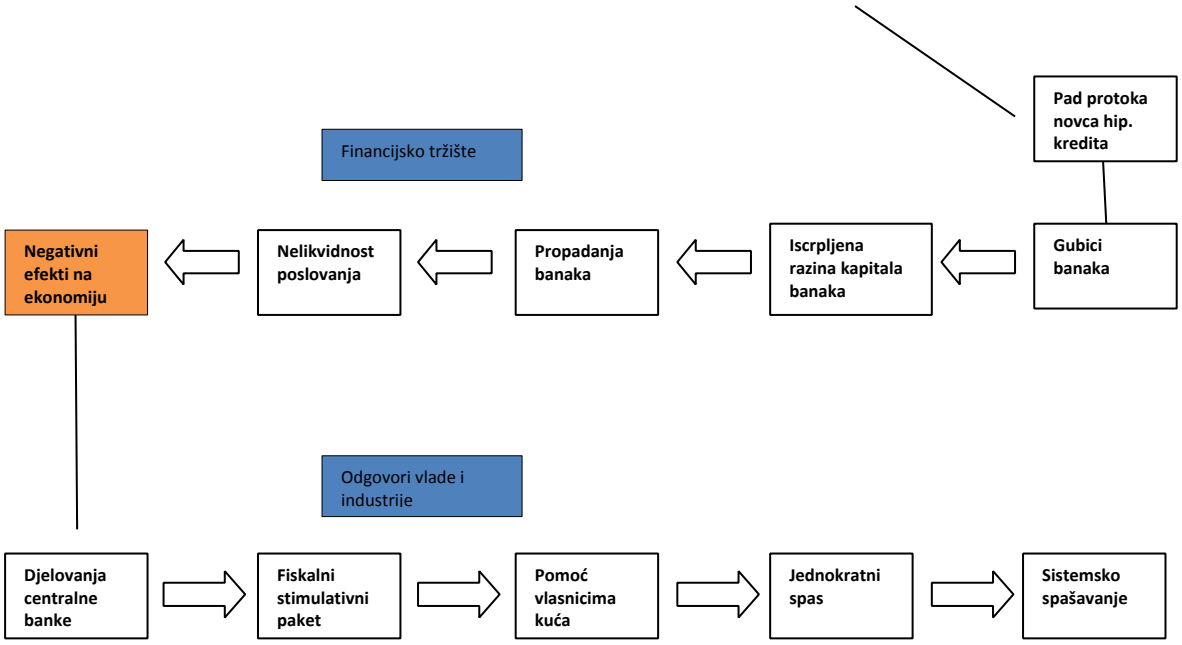
U razdoblju od 2002. do 2007. godine, odnosno u razdoblju prije globalne ekonomske krize, tržište nekretnina bilježilo je visoke stope rasta. Kako u SAD-u, tako i u Europi. Cijene nekretnina su rasle, dok su banke planirajući profitirati, jednostavno odobravale kredite. Kreditima su se koristili i oni koji su imali slabiju moć plaćanja. Nakon što im je banka odobrila kredit korisnici kredita su postali vlasnici nekretnina.

Kada su počele padati cijene nekretnina u SAD-u, oni koji nisu bili u mogućnosti plaćanja kredita našli su se pred nemogućnošću izvršenja vlastitih obaveza. Stoga su banke bile primorane oduzimati nekretnine vlasnicima čiji krediti nisu bili isplaćeni. Banke kojima je bila potrebna gotovina počele su sa prodajom oduzetih nekretnina, i tako je zbog porasta ponude već useljivih nekretnina došlo do još većeg pada cijena, što je pogoršalo situaciju kako za banke tako i za korisnike stambenih i hipotekarnih kredita. Što je vrijeme više odmicalo banke su oduzete nekretnine prodavale za sve manju cijenu i time imale sve manji postotak povrata novca od izgubljenog kredita. Dio korisnika navedenih kredita odlučio se na prestanak vraćanja kredita (iako su bili sposobni plaćati ga) pošto im je padom cijene iznos kredita prelazio realnu vrijednost nekretnine.

Financijske ustanove su se tako našle u problemima, jer su kupovale obveze zasnovane na nekretninama koje su također izgubile na vrijednosti. Uslijed svega dolazi do stvaranja nepovjerenja prema financijskom tržištu, što je rezultiralo i propadanjem mnogobrojnih banaka.

Slika 1. Tijek kretanja financijske krize

Izvor: Financijski klub, http://finance.hr/test/wp-content/uploads/2009/10/fkpis.pdf, (20.08.2014.)

Sadašnja se kriza najprije javila kao kriza na tržištu nekretnina u SAD-u sredinom 2007. godine. Vrlo brzo se transformirala u financijsku krizu (krizu likvidnosti), potom u gospodarsku krizu, i na kraju u društvenu i političku. U konačnici, kriza je državnim intervencionizmom SAD-a, postala i kriza političkih opcija, ali i kriza ekonomske teorije. Iz svega navedenoga, vidljivo je da se sadašnja kriza bitno razlikuje od svih prethodnih, osim Velike gospodarske krize u međuratnom razdoblju. Detaljan opis sadašnje krize prikazan je slikom 1.

Unatoč energičnim intervencijama države, u SAD-u, Japanu i Europi, tijekom 2008. kriza se proširila i zahvatila globalno financijsko tržište. Upozorenje o ozbiljnosti situacije došlo je s krahom Bear Stearns-a, pete najveće investicijske banke u SAD-u. Ona je u ožujku 2008. godine sanirana zajedničkom intervencijom Federalnih rezervi (u vidu jamstva na imovinu u iznosu od trideset milijardi dolara) i JPMorgan Chase-a (koji je preuzima za dva dolara po dionici, nasuprot cijeni od šezdeset dolara nekoliko mjeseci ranije).

Kriza je zahvatila japanski i europski financijski sustav, pa je samo u prosincu 2007. Europska središnja banka pozajmila europskim poslovnim bankama 500 milijardi dolara.

Pred bankrotom su se našle brojne financijske institucije: nizozemsko - belgijski Fortis, francusko – belgijska Dexia, britanski Bradford & Bringley i Northern Rock, njemački Hypo Real Estate, itd.. Pomoć MMF-a zatražilo je više država, poput Islanda, Mađarske, Ukrajine, Bjelorusije i Srbije.

Nastojeći ponovno pokrenuti financijski sustav, razvijene zemlje pružile su državna jamstva za štedne depozite i međubankovne posudbe. Spriječen je kolaps svjetskog financijskog sustava, došlo je do stabilizacije situacije, ali budućnost je i dalje bila neizvjesna. Kako to u krizama obično biva, najvažniji ″igrači″ koji su preživjeli, novonastale su okolnosti znali itekako iskoristiti.

Već krajem 2008. dolazi do smanjenja industrijske proizvodnje i opsega trgovine, što je rezultiralo rastom nezaposlenosti, te su se takvi trendovi u 2009. znatno zaoštrili. Razvijene zemlje suočene su s recesijom, a zemlje u razvoju sa znatnim usporavanjem gospodarskog rasta.

Najveći problem postao je rast nezaposlenosti, osobito u SAD-u. Mnogi gospodarski pokazatelji u SAD-u su se pogoršali u razdoblju krize. Tržište nekretnina je je bilo teško pogođeno, što je rezultiralo prisilnim iseljenjem stanara i dugotrajnom nezaposlenošću. Kriza je bila ključni uzrok propasti velikih poduzeća, smanjenju bogatstva mjerenog u bilijardama američkih dolara te je pridonijela nastanku europske dužničke krize.

2.3. Posljedice globalne ekonomske krize

Temeljni uzroci krize u svjetskom gospodarstvu ni danas, u 2015. još nisu uklonjeni. Oporavak svjetskog gospodarstva i dalje je krhak i neujednačen, a kako vrijeme odmiče sve je očitija prava dimenzija i veličina krize. Posljedice su mnogobrojne. Proizvodnja u svijetu mjerena BDP-om opada, a poznato je da se smanjivanjem BDP-a smanjuje angažiranje proizvodnih faktora, ponajviše rada. Upravo radi toga nezaposlenost raste. Porastom nezaposlenosti smanjuje se dohodak, što nas dovodi do zaključka o smanjenoj potrošnji koja nadalje rezultira manjim stupnjem zadovoljenja potreba i porastom siromaštva. Smanjenje potrošnje pojedinca lančano smanjuje svjetsku potražnju i potražnju za uvozom, odnosno smanjuje se proizvodnja za domaće i strana tržišta, te se taj kružni proces ponavlja i smanjuje svjetsko gospodarstvo bogatstvo.

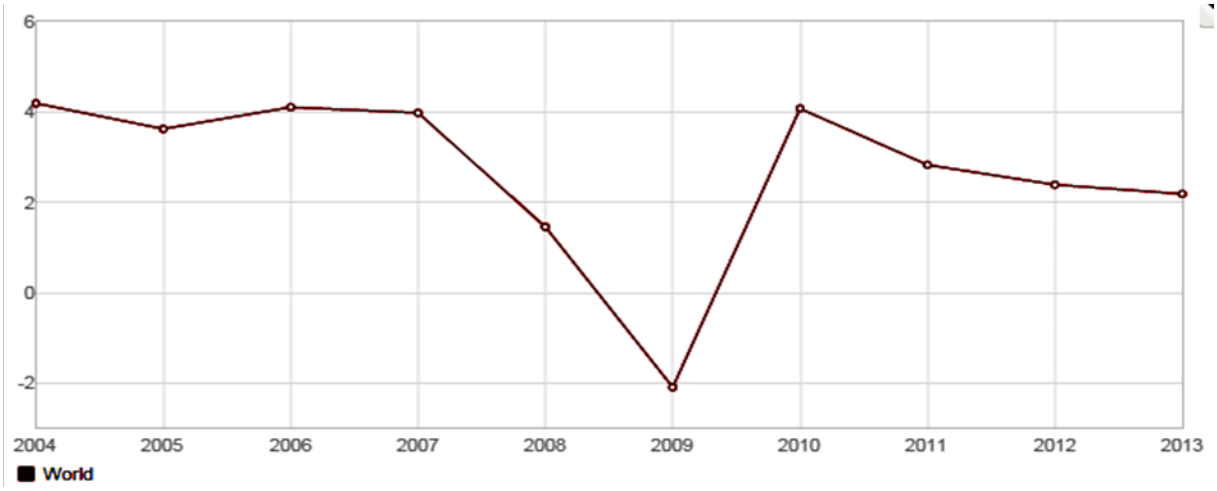
Prvu polovinu 2008. godine obilježili su snažni inflatorni pritisci, a drugu polovinu produbljivanje financijske krize i slabljenje globalne gospodarske aktivnosti, prvo u razvijenim zemljama, a potom i u zemljama u razvoju. Unatoč intervencijama na financijskim tržištima kojima se bankama nastojalo osigurati dodatni kapital i smanjiti kreditne rizike, te unatoč ekspanzivnim monetarnim i fiskalnim politikama usmjerenim na poticanje gospodarske aktivnosti, financijska se tržišta nisu oporavila, a velik broj zemalja već je tijekom 2008. ušao u recesiju.

2.4. Gospodarska kretanja u tijeku i nakon globalne ekonomske krize

2.4.1. Svjetsko gospodarstvo

U sljedeća tri grafa prikazani su statistički podaci ukupnog svjetskog gospodarstva: BDP, uvoz i izvoz u BDP-u. Prikazani podaci najrelevantniji su pokazatelji posljedica krize.

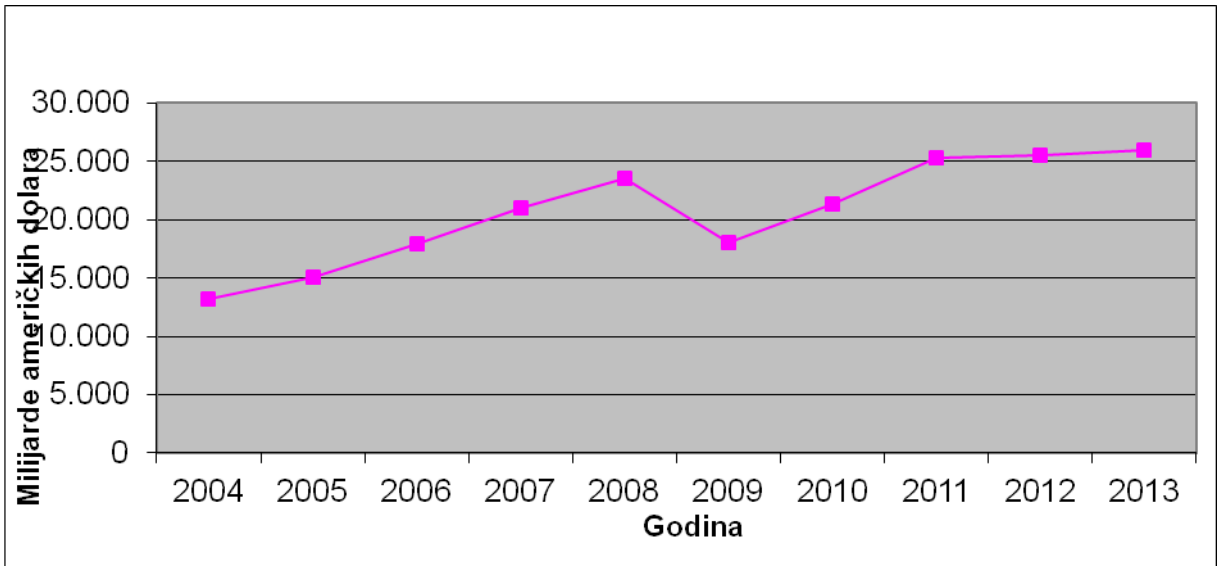
Graf 1. Godišnji rast BDP-a svjetskog gospodarstva od 2004. – 2013. godine u %

Izvor: Svjetska banka, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1W?display=graph, (10.09.2014.)

U grafu 1 vidimo da godišnji rast svjetskog BDP-a od 2004. godine do 2007. ima stalan rast u rasponu od 3,6% do 4,2%, te se u 2008. godini vidi nagli pad razine rasta na 1,5%, pa čak i negativan rast od -2,1% u 2009. godini. U godinama nakon strmovitog pada dolazi do ponovnog gospodarskog rasta, čija amplituda varira od 2,2% u 2013. godini do 4,1% u 2010. godini.

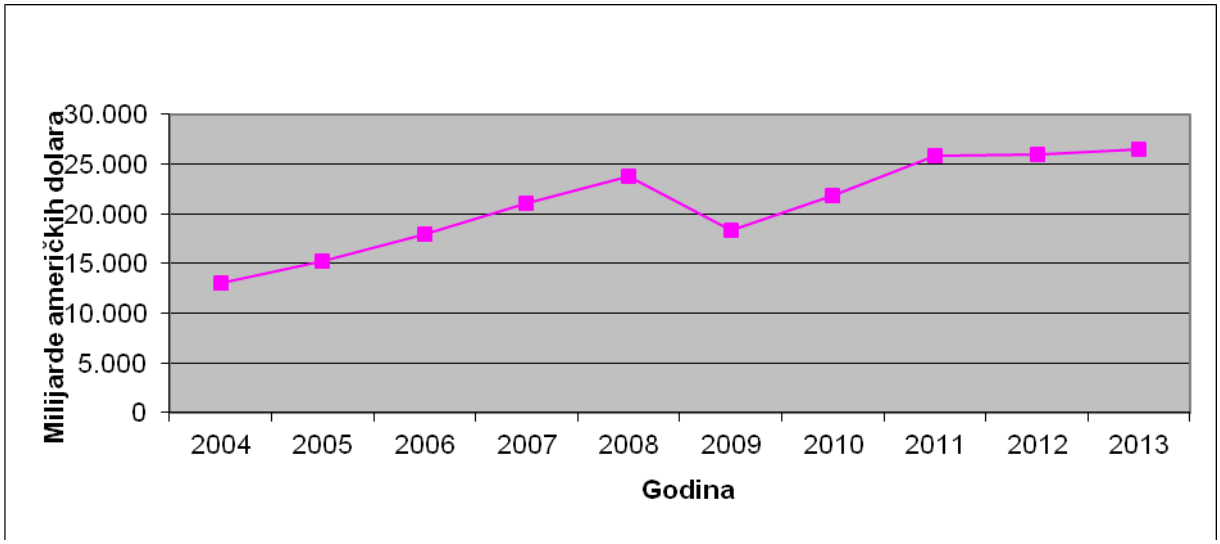
Graf 2. Kretanje svjetskog uvoza u milijardama američkih dolara od 2004. – 2013. Godine

Izvor: http://www.tradingeconomics.com/world/imports-of-goods-services-and-income-bop-us-dollar-wb-data.html, (12.7.2015)

Graf 2 prikazuje rast svjetskog uvoza, te je on od 2004. godine do 2008. u stalnom porastu, te iznosi 23,5 bilijuna američkih dolara u 2008. godini. 2009. godine bilježi se nagli pad i ukupan uvoz iznosi 18,1 bilijuna američkih dolara. U godinama nakon uvoz se konstantno povećava i 2013. godine iznosi najviših 26 bilijuna američkih dolara.

Graf 3. Kretanje svjetskog izvoza u milijardama američkih dolara od 2004. – 2013. godine

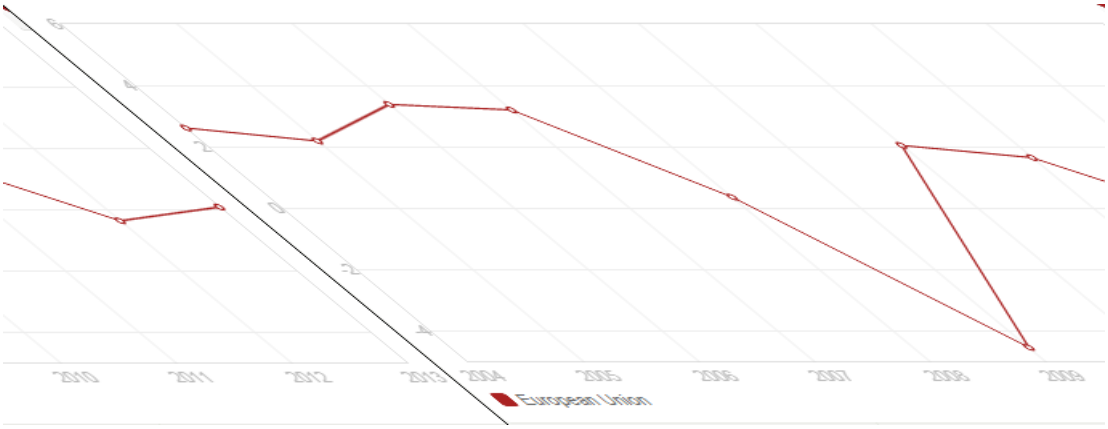
Izvor: http://www.tradingeconomics.com/world/exports-of-goods-services-and-income-bop-us-dollar-wb-data.html, (12.7.2015.)

Usporedbom grafova 2 i 3 vidi se kako svjetski uvoz i izvoz prate isti trend rasta, te se izvoz od 2004. godine do 2008. godine kreće unutar granica od 13 bilijuna američkih dolara do 23,8 bilijuna američkih dolara. Također, 2009. godine izvoz bilježi nagli pad na 18,3 bilijuna američkih dolara, te konstantan rast u godinama nakon s najviših 26,5 bilijuna američkih dolara u 2013. godini.

2.4.2. Gospodarstvo Europske Unije

Isti statistički podaci prikazani su i za gospodarstvo Europske Unije u razdoblju od 2004. godine do 2013. godine. U navedenim grafovima za Europsku Uniju mogu se vidjeti slična kretanja kao i kod svjetskog gospodarstva.

Graf 4. Godišnji rast BDP-a Europske Unije u % od 2004.- 2013.

Izvor: Svjetska banka, http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/EU?display=graph, (10.09.2014.)

Iz grafa se vidi da je BDP Europske Unije u razdoblju od 2004. godine do 2007. godine bilježio rast od 2,2% do 3,4%. 2008. godine vidi se pad rasta BDP-a u odnosu na

prijašnje razdoblje i iznosi 0,4%. Najveći pad zabilježen je 2009. godine kada stopa rasta BDP-a iznosi -4,5%. U naredne dvije godine BDP bilježi rast od 2% u 2010. godini i 1,6% u 2011. godini. U 2012. godini BDP ponovno pada te iznosi -0,4%, a u 2013. godini rast BDP-a u Europskoj Uniji iznosi minimalnih 0,1%.

Graf 5. Kretanje uvoza Europske unije u milijardama eura od 2004. – 2013. godine

Izvor: autorska izrada prema Eurostatu, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do, (12.7.2015.)

Graf 5 prikazuje ukupni uvoz zemalja članica Europske unije. Vidi se konstantan rast uvoza od 2004. godine do 2008. godine koji 2008. godine doseže 4,8 bilijuna eura. Nagli pad zabilježen je 2009. godine kada iznosi 4,2 bilijuna eura. U 2010. godini i 2011. godini zabilježen je rast uvoza i doseže 4,8 bilijuna eura u 2011. godini. U 2012. godini uvoz Europske Unije opada za 12 milijardi eura a u 2013. godini povećava se za 26 milijardi eura.

Graf 6. Kretanje izvoza Europske unije u milijardama eura od 2004. – 2013. godine

Izvor: autorska izrada prema Eurostatu, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do, (12.7.2015.)

U grafu 6 vidi se trend rasta izvoza Europske Unije od 3,9 bilijuna eura u 2004. godini na 4,9 bilijuna eura u 2008. godini. U godini nakon zabilježen je pad izvoza na 4,3 bilijuna eura. Od 2010. godine do 2012. godine izvoz raste i doseže maksimalnih 5,3 bilijuna eura u 2013. godini.

2.4.3. PIIGS zemlje

Širenjem financijske krize i prerastanjem u globalnu gospodarsku krizu zemlje PIIGS-a (akronim za Portugal, Italiju, Irsku, Grčku i Španjolsku) doživjele su najjači udarac na svoja gospodarstva i državne makroekonomske pokazatelje u odnosu na ostale članice Europske unije. Gomilanje javnog duga, povećanje državnog deficita, smanjenje BDP-a i proizvodnje i povećanje broja nezaposlenih zajedničke su karakteristike svih zemalja PIGS-a za vrijeme trajanja krize.

Od navedenih zemalja Grčka predstavlja najzaduženiju članicu Europske unije koja i dalje nije u mogućnosti samostalno otplaćivati svoja kreditna zaduženja, dok je Irska nakon velikog gospodarskog pada i zaduženja uspješno prebrodila krizu te pokrenula rast gospodarstva i racionalizaciju državnog budžeta.

Tablica 1. Stope rasta BDP-a u zemljama PIIGS-a od 2008.-2014. godine u %

Država/Godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Portugal	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,6	0,9
Irska	-2,6	-6,4	-0,3	2,8	-0,3	0,2	4,8
Italija	-1,0	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	-0,4
Grčka	-0,4	-4,4	-5,4	-8,9	-6,6	-3,9	0,8
Španjolska	1,1	-3,6	0,0	-0,6	-2,1	-1,2	1,4

Izvor: autorska izrada prema Eurostatu, http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tec00115, (21.6.2015.)

Iz prikazane tablice vidljivo je da se 2008. godine vide prvi negativni predznaci BDP-a navedenih zemalja, dok 2009. godina prikazuje pravu dimenziju krize na cjelogodišnjem poslovnom ciklusu prikazanih zemalja i iznosi -3,0% za Portugal, -6,4% za Irsku, -5,5% za Italiju, -4,4% za Grčku te -3,6% za Španjolsku. Nakon 2009. godine sve navedene zemlje imaju razdoblja pada i rasta BDP-a a ističu se Grčka i Irska. Grčka po tome što je uzastopno četiri godine imala pad redom -5,4%, -8,9%, -6,6% i -3,9% dok je Irska u istom razdoblju bilježila pad 2010. i 2012. godine a rast 2011. i 2013. godine s tim da 2014. godina donosi rast irskog gospodarstva od 4,8% te je Irska jedina od navedenih zemalja koja se uspjela približiti stanju prije krize.

Jedan od najizraženijih negativnih pokazatelja stanja zemalja PIIGS-a je stanje javnog duga. U razdoblju od 2007. do 2014. godine Irska bilježi najveći porast javnog duga koji je 2007. godine iznosio 24% BDP-a a 2014. godine 109,7% BDP-a, no Irska je jedina zemlja PIIGS-a koja je smanjila javni dug 2014. godine s obzirom da je 2013. godine taj isti dug iznosio 123,2%. Španjolska, Italija i Portugal bilježile su stalan rast javnog duga u razdoblju od 2007. godine do 2014. godine. Španjolski dug u tom je razdoblju narastao sa 35,5% na 97,7% BDP-a, portugalski sa 68,4% na 130,2% BDP-a i talijanski sa 99,7% na 132,1% BDP-a. Grčka se ističe i u ovom pokazatelju prvenstveno visinom duga, a svakako i činjenicom da

je lažirala mnogobrojne financijske izvještaje te samim time podaci o javnom dugu ne postoje prije 2011. godine. Te godine dug je iznosio 171,3% BDP-a-, a 2014. 177,1% BDP-a.

Ovakvi financijski i gospodarski pokazatelji rezultirali su porastom nezaposlenosti koja se najviše odrazila na Grčku i Španjolsku. Nezaposlenost u Grčkoj narasla je sa 8,4% 2007. godine na 26,5% 2014. godine, a u istom razdoblju Španjolska bilježi rast sa 8,2% na 24,5% nezaposlenosti. Nešto blaži udarac doživjele su Italija i Portugal koje su u istom razdoblju zabilježile rast nezaposlenosti sa 6,1% na 12,7% za Italiju, odnosno 9,1% na 14,1% za Portugal. Irska je prije krize bilježila vrlo niskih 4,7% nezaposlenosti, no 2012. godine doseže razinu od 14, 7%, ali do 2014. godine uspijeva taj postotak smanjiti na 11,3%.

Iz navedenih podataka vidljivo je da kako su sve PIIGS zemlje pogođene krizom doživjele osjetan pad gospodarstva i povećano opterećenje na proračun i javni dug te je to rezultiralo pogoršanjem socijalnog stanja u zemljama što je vidljivo kroz povećanje nezaposlenosti istih. Najveći udarac trpi Grčka čije gospodarstvo i državno dugovanje idu negativnim smjerom, dok je s druge strane Irska uz povećanje javnog duga uspješno prebrodila gospodarsku krizu i na najboljem je putu povratka gospodarstva u stanje prije krizne 2008. godine.

2.4.4. Gospodarstvo Republike Hrvatske

Krajem 2008. svjetska ekonomska kriza manifestirala se u Hrvatskoj, prvotno zaustavljanjem gospodarskog rasta, zatim smanjenjem proizvodnje i potrošnje, te naposljetku padom BDP-a i rastom nezaposlenosti.

Tablica 2. Gospodarska kretanja u RH u 2008. i 2009. godini (u postocima)

	2008.	2009.
Bruto domaći proizvod	2,4	-5,8
Fizički obujam industrijske proizvodnje	1,6	-9,2
Fizički obujam građevinskih radova	11,8	-6,5
Nominalni promet u trgovini na malo	6,0	-14,1
Realni promet u trgovini na malo	-0,5	-15,3
Noćenje turista	2,0	-1,4
Izvoz- ukupno (kune)	4,7	-20,3
Uvoz- ukupno (kune)	8,8	-25,7

Prosječne mjesečne neto plaće	7,0	2,6
Realne neto plaće	0,8	0,2
Indeksi potrošačkih cijena	6,1	2,4
Ukupni broj zaposlenih	2,5	-3,2
Ukupni broj nezaposlenih	-10,5	11,2
Stopa registrirane nezaposlenosti	13,2	14,9
Stopa anketne nezaposlenosti	8,4	9,1

Izvor: Autorska izrada prema Državnom zavodu za statistiku, http://www.dzs.hr/, (12.09.2014.)

Godine 2009. u Republici Hrvatskoj zabilježene su relativno visoke stope smanjenja gospodarskih aktivnosti, zbog prelijevanja svjetske gospodarske krize na hrvatsko gospodarstvo. Iz tablice 2. vidljivo je da je fizički obujam industrijske proizvodnje u 2009. godini smanjen je za 9,2% u usporedbi s 2008. godinom. Godišnja stopa pada fizičkog obujma građevinskih radova u 2009. godini iznosila je 6,5%, što je bitna promjena u usporedbi s prethodnom godinom kada je stopa rasta građevinskih aktivnosti iznosila 11,8%.

Jedna od značajnih posljedica recesije hrvatskog gospodarstva, uz pad proizvodnje i građevinskih aktivnosti, zasigurno je smanjenje trgovinskog prometa na malo u usporedbi s prethodnom godinom, i to nominalno za 14,1%, a zbog povećanja indeksa potrošačkih cijena, realno za čak 15,3%. U uvjetima krize hrvatskoga, ali i šire europskog gospodarstva, godine 2009. turizam je u Hrvatskoj bila djelatnost koja je zabilježila najmanje stope smanjenja aktivnosti.

Rast nominalnih plaća zaposlenih u 2009. godini bio je 2,6%, što je kudikamo manje nego prethodnih godina. Realne neto plaće porasle su tek za 0,2% što je za 0,6% manje u usporedbi s rastom 2008. godine. Godišnja stopa inflacije, mjerena indeksom potrošačkih cijena, godine 2009. iznosila je 2,4%, pa se nakon skoka 2008. godine od 6,1% vratila na razinu prethodnih godina kada je bila između 2 i 3%.

Tablica 3. BDP, uvoz i izvoz u BDP-u i nezaposlenost u RH od 2007.-2014. godine

Pokazatelj/Godina	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Rast BDP-a (%)	5,1	2,1	-6,9	-2,3	-0,2	-2,2	-0,9	-1,1
Uvoz u mlrd. eura	18,8	20,8	15,2	15,1	16,3	16,2	16,6	16,9
Izvoz u mlrd. eura	9	9,6	7,5	8,9	9,6	9,6	9,5	10,3

Stopa nezaposlenosti (%)	9,9	8,6	9,2	11,7	13,7	16,0	17,3	17,3

Izvor: autorska izrada prema Eurostatu, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do, (23.6.2015.)

Uzevši u obzir kretanje BDP-a iz 2007. godine vidljivo je da je stopa od 2,1% u 2008. godini iako pozitivnog predznaka umanjena utjecajem globalne ekonomske krize te već 2009. godine kretanje BDP-a poprima negativan predznak i pad od -6,9%. Negativan trend nastavlja se i u narednih četiri godine od -2,3% za 2010. godinu, -0,2% za 2011. godinu, -2,2 za 2012. godinu i -0,9% za 2013. godinu.

U razdoblju od 2007. godine do 2014. godine dolazi do smanjenja uvoza s 18,8 milijardi eura na 16,9 milijardi eura. Izvoz raste s 9 milijardi eura u 2007. godini na 10,3 milijarde eura u 2014. godini.

Najniža stopa nezaposlenosti zabilježena je 2008. godine koja je bila posljednja godina gospodarskog rasta i iznosila je 8,6%. U narednih šest godina stopa nezaposlenosti konstantno raste te dostiže najviših 17,3% u 2013. i 2014. godini.

Kao i ostala mala i otvorena gospodarstva hrvatsko je gospodarstvo zbog povezanosti i ovisnosti o međunarodnim tržištima bilo zahvaćeno gospodarskom krizom. Pad BDP-a uzrokovao je zatvaranje mnogih radnih mjesta što je natjeralo poduzetnike na okretanje izvozu i stranim tržištima ne bi li ondje pronašli potražnju za svojim proizvodima i uslugama.

3. PROGRAMI MMF-a U GLOBALNOJ EKONOMSKOJ KRIZI

Međunarodni monetarni fond – MMF (International Monetary Fund- IMF) je međunarodna organizacija osnovana 1944. godine u Bretton Woodsu. Od samog osnutka ciljevi su te institucije nepromijenjeni, ali operacije koje uključuju nadzor, financijsku i tehničku pomoć razvijaju se kako bi se zadovoljile promjene u potrebama zemalja članica u razvijajućoj svjetskoj ekonomiji.

Sjedište i glavni upravni organi MMF-a nalaze se u Washingtonu. Tijekom godina članstvu MMF-a pristupilo je 188 zemalja članica. Neke od zemalja su, glede političkih razloga, napuštale članstvo, a kasnije se vraćale. Pri glasovanju radi donošenja odluka utjecaj ovisi o udjelu kapitala u fondu. Države s najvećim glasačkim udjelom su SAD 16,75%, Japan 6,23%, Njemačka 5,81%, Francuska 4,29%, Velika Britanija 4,29% i Kina 3,81%. Budući da se odluke MMF-a moraju donositi većinom od 85%, SAD i Europska Unija imaju dovoljan udio da glasanjem protiv poništе bilo kakvu odluku.

Od samog početka djelovanja MMF-a vodile su se rasprave o njegovom učinkovitom djelovanju, dok su u cijelom nizu zemalja postojali snažni otpori prema njegovom sadašnjem organizacijskom ustroju, ali i politici njegova djelovanja, dok su se unutar same organizacije vodili sukobi i postavljala pitanja na koja je jedna strana nastojala drugoj nametnuti svoja viđenja i rješenja. Na takav su način nastankom svake nove krize nerazvijene zemlje okrivljavale razvijene, s naglaskom da su one krive za nastanak i daljnji razvoj sadašnje krize, dok razvijene pozivaju na odgovornost nerazvijene s objašnjenjem da su one svojim ponašanjem uništile međunarodni ekonomski i financijski sustav. Kao posljedica razvijenih zemalja na takvu politiku došlo je do općeg smanjenja proizvodnje uz opće podizanje cijena roba i usluga na svjetskom tržištu. Međutim, niti takav postupak nije mogao zaustaviti razvoj recesije i međunarodni razvoj se potpuno obustavio, i takvi suprotstavljeni međunarodni odnosi doveli su do ukidanja radnih mjesta, pada životnog standarda zaposlenih i slično.

MMF je u toj kriznoj zbrci savjetovao da se ne koriste mjere protekcionizma, posebice je apelirao na ekonomski nacionalizam, koji bi krizno stanje znatno produžio, i ekonomsko stanje, koje je bilo ionako teško, učinio još težim. Zbog krize koja je potresla cijeli svijet, osobito zemlje koje su gospodarski jake i koje su od MMF-a zatražile pomoć, sve je teže bilo pribaviti povoljne kreditne aranžmane, ali i velike platežno sposobne investitore.

Nadalje, MMF je savjetovao razvoj vlastitih proizvodnih kapaciteta kako bi se izbjegla ovisnost o inozemnim izvorima sirovina i proizvoda, te stvaranje vlastite proizvodne baze sposobne za ispunjavanje potreba pojedine države. Preporučio je zemljama da se ne trebaju oslanjati na korištenje inozemnog kapitala niti stvarati nova zaduženja za podmirenje unutrašnje državne potrošnje.

3.1. Postojeći programi kreditiranja MMF-a

MMF je svojim kreditnim aranžmanima prvenstveno namijenjen pomaganju svojim zemljama članicama prilikom rješavanja teškoća koje se javljaju unutar njihove platne bilance, stabilizacije svojeg gospodarskog sustava, te ostvarivanja održivog gospodarskog rasta. U slučaju da nije u mogućnosti dobiti potrebna sredstva iz drugih izvora, zemlja članica, može tražiti od MMF-a financijsku pomoć za poravnavanje svoje platne bilance.

Glavna polazišta u postavljanju svrhe i zadataka osnivanja fonda jest ravnomjeran razvoj međunarodne trgovinske razmjene i njezina doprinosa gospodarskom razvoju, stabilnost valutnih tečajeva i stvaranje svjetske konvertibilnosti, te smanjivanje neuravnoteženosti međunarodne platne bilance zemalja članica. Na taj bi se način poboljšanom međunarodnom suradnjom, a uz pomoć MMF-a, omogućilo članicama s ograničenim rezervama da uspješnije financiraju svoje kratkoročne deficite.

Tri su važna područja djelovanja MMF-a:

1. Promatranje opće financijske situacije u svijetu;
2. Financijsko pomaganje članicama koje se nalaze u monetarnim teškoćama;
3. Pružanje raznih oblika tehničke pomoći potrebitim članicama.

MMF koristi različite pristupe glede rješavanja krize. S jedne strane, podupire zemlje pogođene krizom likvidnosti djelujući kroz nekoliko kreditnih aranžmana, dok s druge strane, daje savjete, tehnološku podršku i opsežnu financijsku potporu najsiromašnijim zemljama.

Što se tiče izvora sredstava MMF koristi četiri glavna izvora na temelju kojih daje kredite zemljama članicama. Najveći udio u izvoru sredstava dolazi od upisa kvota zemalja članica, dok ostatak dolazi od MMF-ovog posuđivanja, kamata na Fondove SDR-a i pristojba za korištenje sredstava, dohotka od investicije.

Kako bi se uspjela održati financijska snaga svakog pojedinog člana MMF-a, uvedene su kvote putem kojih se osiguravaju odgovarajuća sredstva potrebna za djelovanje MMF-a. Na taj način veće i ekonomski snažnije zemlje, koje ostvaruju veće trgovinske učinke, trebaju u većem iznosu sudjelovati u sustavu kvota MMF-a.

Na temelju visine kvota određuje se visina kreditnog aranžmana, koje može ostvariti pojedina članica, ali i udio u institutu specijalnog prava vučenja ili SDR – rezervna valuta koju je stvorio MMF još 1969. godine.

MMF je zajmodavac koji se mora osigurati da će određena zemlja zajam moći i vratiti. Uvjetovanost povezana sa zajmovima MMF-a može se stoga smatrati supstitutom zaštite od rizika. Uvjetovanost uključuje makroekonomske uvjete poput smanjenja proračunskog deficita, devalvacije, smanjivanje domaće kreditne ekspanzije i strukturne uvjete poput uklanjanja kontrole cijena i kamatnih stopa, smanjivanje trgovinskih barijera i privatizacije državnih poduzeća. Vrlo su često uvjeti politički nepopularni no prijeko potrebni da bi se

ustanovila makroekonomska ravnoteža cjelokupnog gospodarstva. Provodi se nadzor dogovorenih politika te će o efikasnoj implementaciji dizajniranog programa ovisiti stvarno povlačenje sredstava u tranšama. Također, nadzor implementiranog programa daje određenu sigurnost da će provedene reforme omogućiti zemlji ekonomski rast i makroekonomsku ravnotežu, ali i da će zemlja biti sposobna vratiti ugovorena dugovanja.

Vrlo je važno da u izradi samog programa veliku ulogu odradi država, jer se samim time povećavaju šanse uspjeha, a pogotovo ukoliko se uvede fleksibilnost u mjere strukturne politike koja uvjetovanost tranša i zajmova vezuje za postignute rezultate.

Primarni ciljevi uvjetovanosti zajmova MMF-a odnose se na:

- Prilagodbu platne bilance,
- Ekonomski rast i
- Stabilnost cijena.

Sekundarni ciljevi uvjetovanosti jesu:

- Smanjenje siromaštva,
- Zaštita okoliša i
- Smanjenje vojnih izdataka.

Cilj MMF-ovih uvjeta jest pomaganje zemljama članicama da u srednjem roku ostvare održivu platnu bilancu u smislu stabilnosti cijena i deviznog tečaja, održivu razinu i stopu ekonomskog rasta te liberalni sustav multilateralnih plaćanja.

Vraćanje zajmova koje je zemlja članica posudila od MMF-a odvija se na način da zemlja dužnik otkupljuje svoju valutu od MMF-a sve dok udio njezine valute koju drži MMF ne padne na 75% njezine kvote.

Tijekom godina MMF je razvio različite vrste kredita koji su prilagođeni za rješavanje specifičnih financijskih problema u kojima se nalaze zemlje članice.

Zemlje s niskim dohotkom mogu posuditi sredstva koja su im potrebna uz vrlo povoljne uvjete otplate. Za te svrhe MMF odobrava ove vrste kredita:

1. ***Stand-by* aranžmani:**
    - Pruža fleksibilnu potporu zemljama s niskim prihodima za kratkoročnim financiranjem u slučaju potreba prilagodbe uzrokovane domaćim ili vanjskim politikama koje su doživjele neuspjeh.
    - Predviđeno je da ovu vrstu kredita koriste zemlje s potrebom za povremeno financiranje ili kao oblik osiguranja u slučaju nesigurnosti.
    - Dogovoreni ekonomski ciljevi (deficit državnog proračuna, devizne rezerve) moraju se ostvariti u razdoblju 18 do 24 mjeseca.
    - Zajmovi se moraju vratiti u roku od tri godine i tri mjeseca do pet godina.
    - Kamatna stopa je prosječna kamatna stopa na tržištu novca u najvećim industrijaliziranim zemljama plus mala premija.

2. **Proširena mogućnost financiranja:**
    - Daje se zemljama članicama; zemljama s održivim, strukturnim deficitom tekućeg računa.
    - Ciljevi se moraju ostvariti u tri do četiri godine.
    - Zajmovi imaju dospijeće četiri i po do deset godina i daju se po jednakim kamatnim stopama kao i stand-by aranžmani.

3. **Dopunsko financiranje**
    - Koristi se za proširenje davanja zajmova zemljama s velikim problemima u platnoj bilanci i pritiskom na devizne rezerve zbog iznenadnog kolapsa povjerenja.
    - Dospijevaju u roku do dvije i po godine.
    - Daju se uz jednaku kamatnu stopu kao *stand-by* aranžmani plus tri do pet posto premije.

4. **Zajmovi za strukturno prilagođavanje**
    - Uvjet za dobivanje tih zajmova su strukturne reforme kao temelj za održivi rast.
    - Zajmovi se daju uz kamatnu stopu 0,5 do 1% i dospijevaju do deset godina.

U svojoj dugogodišnjoj praksi, te uz pomoć visokokvalificiranog stručnog kadra, MMF je tijekom godina svog djelovanja razvio više od 45 raznih programa za pružanje različitih oblika pomoći zemljama korisnicima kreditnih aranžmana. Iznimnu pažnju posvetili su sustavima praćenja i ocjenjivanja korištenja, kao i provođenja politike stabilizacije koje su korisnici prihvatili kao uvjet dobivanja kreditnih aranžmana.

3.2. Nove kreditne linije MMF-a

Međunarodni monetarni fond uveo je nove mjere kojima bi se trebalo olakšati zemljama da se zaštite od dužničke krize u eurozoni. Točnije, uvedeni su širi opsezi kredita kako bi se pružila financijska pomoć zemljama prije nego li ih proguta kriza. U sklopu „zaštitne kreditne linije“ MMF bi zemljama čije politike uglavnom podržava, pozajmio značajne novčane iznose prije nego li upadnu u probleme. Zajam je nalik kreditnoj liniji, tako da zemlja ne mora koristiti novac i mučiti se s kamatama sve dok se ne pokaže potreba za financijskom pomoći. Novouvedene kreditne linije jesu fleksibilna i preventivna kreditna linija.

1. **Fleksibilna kreditna linija** (Flexible Credit Line-FCL) namijenjena je zemljama koje imaju snažne političke okvire i stabilne makroekonomske pokazatelje, a služi kao preventivni instrument za ublažavanje krize. MMF sve više inzistira na fleksibilnosti svojih programa, što u slučaju FCL-a znači:
    - Zemlje imaju mogućnost povući zajam u bilo kojem trenutku ili da na zajam računaju kao mjeru predostrožnosti.
    - Ne zahtijeva isplate kredita u fazama.
    - Jednom kada zemlja dobije FCL ne treba ispunjavati nikakve uvjete.

Fleksibilna kreditna linija je tako zamijenila program kratkoročnih zajmova za likvidnost. Prema uvjetima fleksibilne kreditne linije, navedena kreditna linija u početku može biti na šest mjeseci, odnosno 12 mjeseci, s tim da se revizija udovoljavanja uvjetima provodi nakon 6 mjeseci. Razdoblje otplate produžuje se na tri godine i tri mjeseca, do pet godina, nasuprot maksimalnih devet mjeseci kod programa kratkoročnih zajmova za likvidnost.

2. **Preventivna kreditna linija** (Precautionary Credit Line) namijenjena je zemljama koje imaju zdrave gospodarske temelje i politiku ali možda ne ispunjavaju uvjete za strožu fleksibilnu kreditnu liniju. Također, spada u obnovljive kreditne linije s trajanjem od jedne do dvije godine, pa tako zemlje koje ispunjavaju uvjete mogu zatražiti u prvoj godini do 500% iznosa kvote. Ukoliko se nakon 12 mjeseci postigne zadovoljavajući napredak postotak ukupnog kredita moguće je povećati na ukupnih 1000%. Kriteriji za dodjelu podijeljeni su u pet kategorija, uključujući fiskalnu i monetarnu politiku i zdravlje financijskog sektora zemlje-kandidata. Za razliku od strožih uvjeta za otvaranje fleksibilne kreditne linije, zemlja kandidat može dobiti zeleno svjetlo i ako bilježi slabije rezultate u jednoj do dvije kategorije.

Ako MMF, primjerice, procjeni da je financijski sektor neke države slab može inzistirati da ta zemlja, kako bi dobila zajam, mora učiniti određene promjene, poput jačanja regulativa ili prodaje državnih banaka u gubicima. Sve zaštitne kreditne linije zahtijevat će neke promjene u postojećim politikama država koje će tražiti zajam. Potencijalni zajmoprimci mogu se zabrinuti da će tržišta takav zajam prije shvatiti kao znak slabosti nego kao znak snage. MMF je dugo vremena azijske zemlje pokušavao nagovoriti da uzmu zajam, no one su se tome odupirale smatrajući kako MMF-ovi zajmovi na tržištu predstavljaju sramotu.

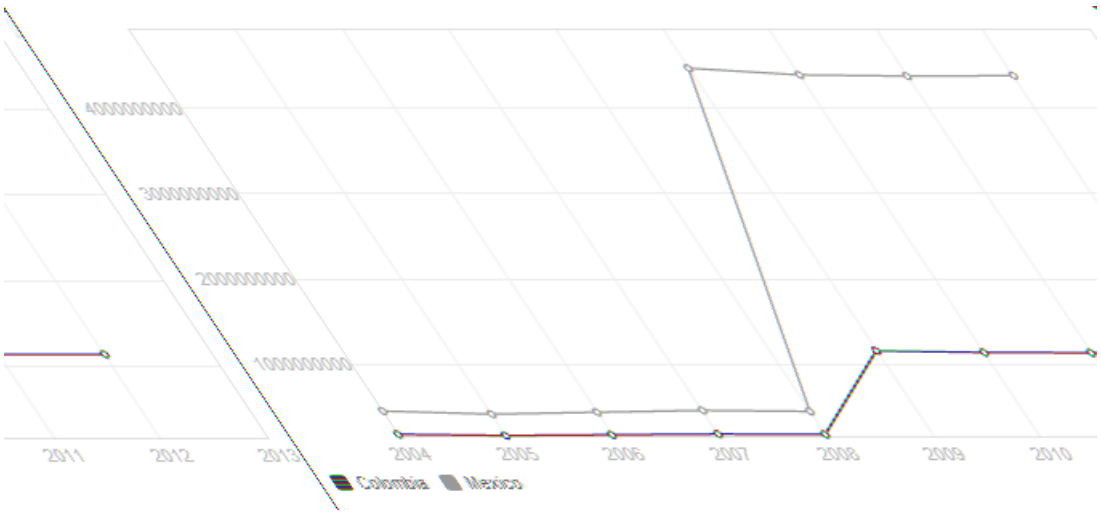
3.3. Konkretni primjeri pomoći u krizi

Dužnička kriza je u suvremenoj ekonomskoj stvarnosti poprimila velike razmjere, a u objašnjavanje uzroka te pojave sve više se uključuju ne samo MMF-ovi stručni djelatnici, nego i ekonomisti raznih specijalnosti koji nastoje pronaći razna kompromisna rješenja koja bi trebala riješiti krizu. Sadašnja politika, koju provodi MMF, a koja se izvodi putem planiranog uravnoteženog davanja kreditnih aranžmana jedina je prosperitetna monetarna politika. S druge strane, ne može dati brze i ujedno učinkovite rezultate, jer se provodi dugoročno i od svih sudionika zahtijeva mnogo discipline, maksimum rada i reda na svim gospodarskim područjima.

Konkretni primjeri pomoći od strane MMF-a u krizi vidljivi su kod Kolumbije, Meksika i Poljske koji imaju na raspolaganju godišnji iznos od 10 milijardi američkih dolara u obliku FCL-a od 2009. godine. Poljskoj je 2009. godine odobren FCL kredit u ukupnom

iznosu 20,6 milijardi američkih dolara. 2013. godine FCL kredit je obnovljen i iznosi 33,8 milijardi američkih dolara.

Graf 7: MMF krediti za Kolumbiju i Meksiko od 2004.-2012. godine

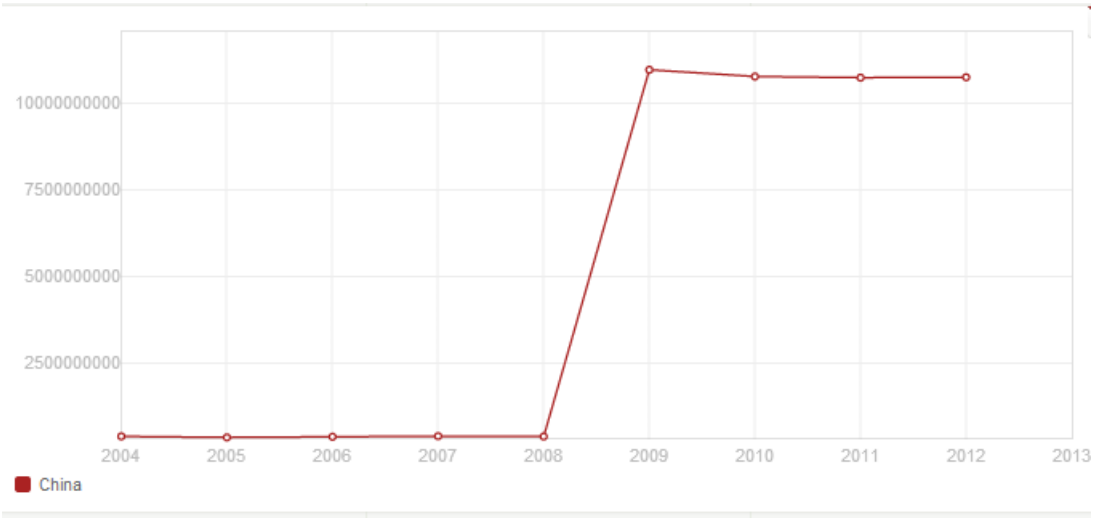

Izvor: Svjetska banka, http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DIMF.CD/countries/CO-MX?display=graph, (20.08.2014.)

Kako se može vidjeti iz grafa, došlo je do naglog porasta MMF-ovih kredita u Kolumbiji i Meksiku u 2009. godini zbog nastale krize. Kolumbija 2008. godine koristi 176 milijuna američkih dolara kredita, dok je u 2009. taj iznos porastao na 1,157 milijardi američkih dolara. Meksiko u 2008. godini koristi 447 milijuna američkih dolara pomoći, a 2009. brojka raste na 4,470 milijardi američkih dolara.

Da pomoć od MMF-a u krizi nisu potražila samo manja gospodarstva već i ona veća, može se vidjeti na primjeru Kine koja je jedno od najvećih svjetskih gospodarstava i najveći svjetski izvoznik dobara.

Graf 8. Iznos MMF-ovih kredita (u američkim dolarima) odobrenih Kini

Izvor: Svjetska banka
http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DIMF.CD/countries/CN?display=graph,
(20.08.2014.)

Iz grafa se jasno vidi da je tijekom 2008. godine viđen potencijal krize da uspori rast kineskog gospodarstva te je moguć problem likvidnosti uklonjen nadomjeskom novčanog manjka kroz kredite MMF-a. Taj jednokratni, nagli skok razine kredita iznosio je preko 10 milijardi američkih dolara, odnosno u 2008. godini bio je tek 365 milijuna američkih dolara, a

već 2009. godine iznosio je 10 milijardi i 958 milijuna američkih dolara. U godinama koje su uslijedile, zaduživanje Kine kod MMF-a ostalo je na približnoj razini kao i 2009. godine.

Razlog tomu je obećanje vladajuće političke stranke komunista koja unaprijed obećava određen postotak rasta BDP-a. Ukoliko se ne ispuni obećano, dosljedno obećanju, dijele se otkazi odgovornima te se u tom strahu nalazi uzrok tako strahovitog rasta zaduživanja kod MMF-a.

3.4. MMF i europske zemlje

Od početka globalne financijske krize, europske zemlje zatražile su financijsku pomoć od MMF-a kako bi im pomogao u prevladavanju fiskalne i vanjske neravnoteže. U tom periodu pomoć su zatražile četiri članice eurozone: Grčka, Portugal, Irska i Cipar, ali i Mađarska, Latvija i Rumunjska koje nisu članice eurozone, ali su članice Europske unije.

Većina zemalja EU koje su zatražile financijsku pomoć u prvom naletu krize, pomoć su dobile kroz vrlo usku suradnju Europske Unije i MMF-a. Ta je suradnja postavila dobre temelje za suradnju Europske Unije i MMF-a u kasnijim problemima nastalim unutar određenih zemalja eurozone, te se u suradnju za potrebe pomoći zemalja eurozone uključila i Europska središnja banka. Istovremeno, MMF je odobrio financijsku pomoć Islandu čiji je bankarski sustav doživio krah.

Dobri primjeri iskorištavanja pomoći u tom razdoblju bili su Irska i Portugal koji su svoje programe pomoći završili u prosincu 2013. (Irska), odnosno u lipnju 2014. (Portugal). Prema podacima MMF-a Irska je u 2011. godini primila pomoć od 11 milijardi eura, dok je sljedeće godine pomoć prepolovljena na 5,5 milijardi eura, a u završnoj 2013. godini taj je iznos bio 2,9 milijardi eura. Već 2014. godine Irska počinje vraćati svoj dug isplativši 7,6 milijardi eura, a godinu poslije 8 milijardi eura. Što se tiče Portugala godišnja pomoć započela je 2011. godine i iznosila je 11 milijardi eura. Kao i slučaju Irske pomoć se sljedeće godine smanjila na 6,9 milijardi eura. U 2013. i 2014. godini financijska pomoć iznosila je 2,9 milijardi eura odnosno 1,5 milijarde eura. 2015. godine Portugal je započeo s vračanjem duga te je iste godine uplatio 6,6 milijardi eura. Ove dvije zemlje predstavljaju ne samo teorijski već i praktičan primjer dobrog korištenja i otplate financijske pomoći MMF-a.

Na europskom teritoriju MMF trenutno djeluje kako unutar Europske Unije tako i izvan nje. Zemlje Europske Unije koje trenutno imaju ugovorene kredite s MMf-om jesu Grčka, Cipar, Rumunjska i Poljska. Europske zemlje koje nisu članice Europske Unije i primaju pomoć MMF-a su Bosna i Hercegovina, Srbija, Albanija i Ukrajina.

Tablica 4. MMF-ovi programi pomoći u Europi

MMF-ovi programi pomoći u Europi								
Na dan 23. ožujka, 2015. godine MMF pruža financijsku pomoć za osam europskih zemalja u ukupnom iznosu od 71,3 milijarde eura.								
			Dogovoreni iznos (milijarde)			Neiskorištena sredstva (milijarde)		
Zemlja	Datum odobrenja	Datum isteka	Euro	Dolari	% od kvote	Euro	Dolari	% od kvote
Stand-by aranžmani								
BiH	26.09.2012.	30.06.2015.	0,71	0,77	330	0,17	0,19	80
Rumunjska	27.09.2013.	26.09.2015.	2,2	2,4	170	2,2	2,4	170
Srbija	23.02.2015.	22.02.2018.	1,19	1,3	200	1,19	1,3	200
Proširena mogućnost financiranja								
Albanija	28.02.2014.	27.02.2017.	0,38	0,41	492	0,26	0,28	335
Cipar	15.05.2013.	14.05.2016.	1,1	1,2	563	0,7	0,7	329
Grčka	15.03.2012.	14.03.2016.	30,24	33	2,159	17,24	18,81	1,231
Ukrajina	11.03.2015.	10.03.2019.	15,7	17,1	900	11,2	12,2	642
Fleksibilna kreditna linija								
Poljska	14.01.2015.	13.01.2017.	19,7	21,5	918	19,7	21,5	918

Ukupno			71,3	77,8		52,6	57,4	

Izvor: http://www.imf.org/external/np/exr/facts/europe.htm, (13.7.2015.)

Podaci iz tablice 4. prikazuju MMF-ove programe pomoći na području Europe za 2015. godinu. Ukupan iznos pomoći za osam zemalja iznosi 71,3 milijarde eura. Zemlje koje su zatražile pomoć u obliku *stand-by* aranžmana jesu Bosna i Hercegovina, Rumunjska i Srbija. Bosna i Hercegovina tako ima na raspolaganju 710 milijuna eura što je na razini 330% godišnje kvote BiH. Do 23. svibnja BiH nije iskoristila 170 milijuna eura od ukupnog iznosa. Rumunjska je u 2015. godini dobila na raspolaganje 2,2 milijarde eura što čini 170% njezine godišnje kvote. Rumunjska nije iskoristila odobrena sredstva. Isti slučaj vidljiv je za Srbiju koja ima na raspolaganju 200% godišnje kvote odnosno 1,19 milijardi eura koje ne koristi.

Drugu vrstu kredita (proširenu mogućnost financiranja), primaju četiri zemlje. Albanija ima na raspolaganju 380 milijuna eura, odnosno 492% svoje godišnje kvote dok je iskoristila tek 120 milijuna eura. Cipar na raspolaganju ima 563% svoje godišnje kvote odnosno 1,1 milijarde eura od kojih 700 milijuna eura nije iskoristio.

Financijska pomoć Grčkoj najveća je s obzirom na postotak odobren na godišnju kvotu i iznosi 2159% odnosno 30 milijardi i 240 milijuna eura, od kojih je 17 milijardi i 240 milijuna eura neiskorišteno. S obzirom na količinu posuđenog novca i trenutno stanje grčkog gospodarstva očekuje se da će Grčka još dugi niz godina otplaćivati svoja dugovanja prema MMF-u te će također određeni vremenski period to činiti uz pomoć Europske Unije. U svibnju 2010. godine MMF je odobrio 30 milijardi eura financijske pomoći za Grčku u stand-by aranžmanima za potporu programa gospodarskih reformi u zemlji. U ožujku 2012. godine MMF je odobrio dodatnih 28 milijardi eura kroz proširenu mogućnost financiranja. 30. lipnja 2015. godine na naplatu je pristiglo 1,5 milijardi eura koje nije vratila do tog datuma već 20. srpnja kada je također isplatila dugovanja Europskoj središnjoj banci u iznosu od 3,5 milijardi eura dospjelih obveznica i 700 milijuna eura kamata. To se smatra ključnim jer, da grčka vlada nije platila dospjele obveznice, Europska središnja banka bi morala prekinuti program pomoći u održavanju likvidnosti grčkih banaka.

Također, MMF je potvrdio da je Grčka isplatila dugove od 2,05 milijardi eura i da više nema zaostataka. Međutim, kako je postignut dogovor između Grčke i njezinih kreditora iz eurozone o reformama koje bi ta zemlja trebala provesti kako bi dobila novu međunarodnu financijsku pomoć, Atena je od Europske unije dobila 7 milijardi eura privremenog kredita. Tim sredstvima Grčka će moći plaćati buduće kratkoročne obveze, dok sa svojim kreditorima

ne postigne dogovor o novom, trećem paketu međunarodne financijske pomoći vrijednom 86 milijardi eura. Postigne li se dogovor, tim bi se paketom pokrile grčke dužničke obveze u idućih nekoliko godina. Grčkoj prijeti rizik od rasta potrošačkih cijena jer je vlada u pregovorima s kreditorima pristala povećati PDV s 13 na 23 posto kako bi povećala proračunske prihode. To je jedan od niza ustupaka na koji je pristala grčka vlada u pregovorima s kreditorima i tako osigurala ostanak zemlje u eurozoni. Pregovori o novom paketu međunarodne pomoći omogućili bi Grčkoj ispunjavanje budućih dužničkih obveza, ali i pomogli u izvlačenju grčkog gospodarstva iz krize.

Ukrajina ima na raspolaganju 15,7 milijardi eura što čini 900% njihove godišnje kvote, a iskoristila je tek 4,5 milijarde eura.

U 2015. godini jedina europska zemlja koja prima pomoć MMF-a u obliku fleksibilne kreditne linije je Poljska. Na raspolaganju ima 19,7 milijarde eura što je 918% godišnje kvote. Do sada Poljska nije iskoristila odobrenu financijsku pomoć.

4. ZAKLJUČAK

Uviđanjem prilike da od rasta građevinskog sektora profitira sektor financija, uz pristajanje na velike rizike zbog izdavanja rizičnih „subprime“ kredita, s kojima se dalje vrlo bahato postupalo, na kraju dovodi do kraha financijskog sektora i povlačenja ostatka gospodarstva u istom smjeru. Svjetsko gospodarstvo trpi padove u rastu bruto domaćeg proizvoda, trgovine, rastu nezaposlenosti i značajnim smanjenjem ulaganja u financijski sektor, što je posljedica globalne ekonomske krize.

Državne institucije diljem svijeta snažno su reagirale zbog velikog pada BDP-a i na taj način pogurale su gospodarstva ka novom rastu. Nuspojava toga jesu oscilacije tijekom perioda nakon krize. Radi takve državne politike često je dovedeno u pitanje izvor financiranja državnih intervencija te se mnoge zemlje obraćaju Međunarodnom Monetarnom Fondu za pomoć.

Kao što su svjetska gospodarstva snašli problemi uslijed globalne ekonomske krize, tako je i MMF doveden u nezavidnu poziciju pružanja podrške svakoj zemlji koja se aplicirala i pritom ispunjavala uvjete za dobivanje kredita. Dio uvjeta od strane MMF-a kod dobivanja kredita bila su striktno propisana, te korištenje kredita omogućeno je za financiranje unaprijed

dogovorenih programa. Također, uvjeti su uključivali određene ekonomske ciljeve kojima država mora pokazati opravdanost dobivanja pomoći od strane MMF-a.

Globalna ekonomska kriza iz 2008. godine ukazala je na određene slabosti suvremenih monetarnih tržišta, što je dovelo do usporavanja globalnoga gospodarskog rasta, najsnažnijeg od Velike svjetske krize. Kao odgovor na svjetsku krizu javlja se mnogo zemalja sa zahtjevima za stand-by financijskim aranžmanima, te u drugim oblicima financijskih potpora, koje može pružiti MMF. U tom su razdoblju pomoć MMF-a zatražile zemlje koje su već imale vanjske i fiskalne neravnoteže, ali i zemlje koje su do nastupa krize imale ravnotežu državnog proračuna i stabilna rastuća gospodarstva. Neke od zemalja koje su zatražile pomoć MMF-a jesu Kolumbija, Meksiko, Kina, Poljska, Portugal, Irska, Island, Grčka.

Nerazvijene zemlje su ostvarile skromne razvojne rezultate kao posljedice slabog upravljanja državnih institucija, no uspjele su donekle ubrzati razvoj gospodarstva i zaposlenosti. Razvijene su zemlje ostvarile veoma uspješan razvoj svojih gospodarskih kapaciteta i podigle životni standard svojih stanovnika nakon izlaska iz recesije.

Nije upitno hoće li MMF u budućnosti biti potrebit unutar svjetske ekonomije, no u ovom trenutku on je vrlo značajan izvor zaduživanja za brojne zemlje. Bez njega bi brzo zastao svaki međunarodni promet, a u svjetskoj ekonomiji bi nastao kolaps.

MMF je odigrao jednu od glavnih uloga u borbi za oporavak svjetskog gospodarstva od krize. Savjetima i kreditima omogućio je gospodarstvima koje je zahvatila kriza da povećaju svoju ekonomsku snagu i računa na uspješno vraćanje tih kredita s idealnom situacijom stvaranja konstantnog svjetskog rasta dok vraćanjem kredita povećava svoju bilancu i moguću financijsku snagu za potencijalne, nadolazeće probleme.

LITERATURA

Knjige:

1. Attalli J. (2009.): *Kriza, a poslije?,* Meandar Media, Zagreb
2. Babić A. i Babić M. (2008.): *Međunarodna ekonomija*, Sigma savjetovanja d.o.o., Zagreb
3. Felton A. i Reinhart C. (2008.): *Prva financijska kriza 21. stoljeća*, Novum, Zagreb
4. Grgić M. i Bilas V. (2008.): *Međunarodna ekonomija*, Lares plus, Zagreb
5. Kindlerberger C. P., Aliber R. Z., (2006.): *Najveće svjetske financijske krize: manije, panike i slomovi*, Masmedia, Zagreb
6. Obadić A., Šimurina J. i Tica J. (2011.): *Kriza:preobrazba ili propast?,* Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb
7. Vizjak A. i Mujačević E. (2011.): *Međunarodni Monetarni Fond i Republika Hrvatska*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, Opatija

Članci:

a)Web članci:

1. Nove kreditne linije za manje razvijene zemlje, Poslovni dnevnik, http://www.poslovni.hr/strane-kompanije/nove-kreditne-linije-za-manje-razvijene-zemlje-156750, (21.08.2014.)
2. MMF će davati kreditne linije bez uvjeta, Lider, http://liderpress.hr/arhiva/71145, (20.08.2014.)

Ostalo:

a)Internet izvori:

1. Financijski klub, http://finance.hr, (20.08.2014.)
2. Limun, http://limun.hr, (18.08.2014.)
3. Hrčak, http://hrcak.srce.hr, (21.6.2015.)
4. International Monetary Fund, http://www.imf.org, (17.08.2014.)
5. Svjetska banka, http://www.worldbank.org, (20.08.2014.)
6. Državni zavod za statistiku, http://www.dzs.hr, (12.09.2014.)
7. Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat, (22.6.2015.)
8. Bureau of labor statistics, http://www.bls.gov/data, (22.6.2015.)

POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFOVA

Popis slika:

Slika 1: Tijek kretanja financijske krize……...……..…5

Popis tablica:

Tablica 1: Kretanje BDP-a u zemljama PIIGS-a od 2008.-2014. godine u %.....12

Tablica 2: Gospodarska kretanja u RH u 2008. i 2009. godini……..…14

Tablica 3: BDP, uvoz i izvoz u BDP-u i nezaposlenost u RH od 2007.-2014. godine……..…15

Tablica 4: MMF-ovi programi pomoći u Europi ……..……...27

Popis grafova:

Graf 1. Godišnji rast BDP-a svjetskog gospodarstva od 2004.-2013. godine.....…8

Graf 2. Uvoza u BDP-u svjetskog gospodarstva od 2004. – 2013. godine…….....9

Graf 3. Izvoz u BDP-u svjetskog gospodarstva od 2004. – 2013. Godine……...9

Graf 4. Godišnji rast BDP-a Europske Unije od 2004.-2013. godine…….…10

Graf 5. Uvoz u BDP-u Europske Unije od 2004. – 2013. godine……..……..……..11

Graf 6. Izvoz u BDP-u Europske Unije od 2004. – 2013. godine……..……..…11

Graf 7: MMF krediti za Kolumbiju i Meksiko od 2004.-2012. godine…….……..…..24

Graf 8. Iznos MMF-ovih kredita (u američkim dolarima) odobrenih Kini ……..25

Sažetak

Pojam financijske krize možemo objasniti kao poremećaj na financijskim tržištima koje karakterizira oštar pad cijena imovine i neuspjesi mnogih financijskih i nefinancijskih tvrtki. Financijska kriza iz 2008. godine prerasla je u globalnu gospodarsku krizu koja je zahvatila najprije SAD i Europu a zatim na ostatak svijeta. U prvom poglavlju rada obrađen je nastanak, uzroci, posljedice globalne ekonomske krize te gospodarska kretanja u tijeku i nakon globalne krize za svjetsko gospodarstvo, gospodarstvo Europske Unije, PIIGS zemlje i Republiku Hrvatsku. U sljedećem poglavlju definiran je Međunarodni monetarni fond kao međunarodna institucija čije operacije uključuju nadzor, financijsku i tehničku pomoć kako bi se zadovoljile promjene u potrebama zemalja članica u razvijajućoj svjetskoj ekonomiji. Nadalje, obrađeni su MMF-ovi postojeći programi kreditiranja, nove kreditne linije i konkretni primjeri pomoći u krizi. Prije samog zaključka obrađena je suradnja MMF-a i europskih zemalja kojima je potrebna financijska pomoć.

Summary

The concept of a financial crisis can be explained as a disturbance in the financial markets which is characterized by a sharp fall in asset prices and the failure of many financial and nonfinancial companies. The financial crisis of 2008. has grown into a global economic crisis that started in the US and spilled over to Europe and then to the rest of the world. The first chapter of the paper analyzes the beginning, the causes, the consequences of the global economic crisis and the economic trends during and after the global crisis for the world economy, the economy of the European Union, the PIIGS countries and the Republic of Croatia. The next chapter defines the International Monetary Fund as an international institution whose operations include surveillance, financial and technical assistance for member countries to meet the changing needs of the evolving world economy. Furthermore, the IMF's existing loan program and new credit lines are explained, as well as concrete examples of help during the crisis. Before the conclusion, the cooperation of the IMF and the European countries in need of financial assistance is explained.